

može i različito ocjenjivati. Ona je nedvojbeno vrlo informativna, ali za stručnijeg čitatelja ponekad i dosadna zbog čestog ponavljanja. Ona, ipak, pruža ono što većina drugih rasprava o mirovinskim reformama ne pruža. Stoga se u njoj neće naći razrađenije diskusije o tome koje su prednosti, a koji nedostaci novog sustava te kakve će posljedice taj novi mirovinski sustav imati na društvenu solidarnost, sigurnost u starosti, siromaštvo starijih osoba i sl. Ona ne odgovara na pitanje tko će na kraju biti pobjednik: oni koji su posegnuli za privatizacijom ili oni koji to nisu učinili. Ona ne daje pozitivne ili negativne konotacije različitim iskustvima triju zemalja. Knjiga, s druge strane, odgovara na pitanje kako je moguće izvesti radikalnu reformu, a da se zapravo društvo ne zapita ozbiljno zašto to činimo i što nam to donosi. Ona demistificira mnogo toga. Prije svega one propagatore reforme koji uporno šibaju lijevo i desno nizom naizgled uvjerljivih, ali zapravo ideoloških i teško provjerljivih argumenata. Zato je, konačno, preporučujemo i hrvatskim čitateljima premda ona nama dolazi prekasno i premda, nažalost, da je napisana i ranije te da je čak i napisana na hrvatskom jeziku, ne bi vjerojatno imala nekakav odlučujući utjecaj. Ako ništa drugo, stručna će manjina moći posegnuti za njom kao dodatnim dokazom za ono što je već sama znala, argumentirala ili samo osjećala.

Siniša Zrinščak

RECONSTRUCTING OLD AGE: New Agendas in Social Theory and Practice

Chris Phillipson

London: Sage, 1998.

Ova je knjiga rezultat tridesetgodišnjega autorova bavljenja gerontologijom. Chris Phillipson vrstan je poznavatelj problematike starenja u europskim zemljama (profesor je na University of Keele, Velika Britanija) i u Sjedinjenim Američkim Državama, gdje još od

doktorskog studija do danas surađuje s brojnim eminentnim gerontolozima i institucijama (poput University of South Florida at Tampa).

Namjera knjige je da pridonese definiranju ideja i tema iz područja socijalne gerontologije, koje bi na početku novog milenija mogle biti od važnosti za populaciju starije životne dobi i društvo u cjelini.

Autor razmatra promjene u modernom društvu koje utječu na život osoba starije dobi kroz promjene u zapošljavanju, mirovinskim fondovima i umirovljenju, te definira stariju dob kao životni period potencijalnih mogućnosti, ali i rizika, odnosno opasnosti. Društvene promjene su definirane na osnovi tema iz područja socijalne gerontologije (socijalni aspekti starenja) i sociologije (socijalni odnosi i institucije). Istaknuto je da, dok s jedne strane dolazi do sve većeg starenja populacije i posljedičnog porasta javnog interesa za probleme osoba starije životne dobi, s druge strane određeni negativni ekonomski trendovi diktiraju korjenitu promjenu koncepta socijalne politike. Chris Phillipson u ovoj studiji predstavlja pokušaj da se na jednom mjestu definiraju moguće smjernice za novi odnos prema procesu starenja, te problemima koje ono donosi kako pojedincu tako i široj društvenoj zajednici.

Knjiga je podijeljena na tri dijela. U prvom dijelu (*Kritičke perspektive*) dat je okvir za kritičku interpretaciju glavnih promjena koje utječu na život osoba starije životne dobi. Poglavlja *Razvoj kritičke gerontologije*, *Izgradnja starenja* i *Starenje u postmodernom svijetu* definiraju opće aspekte vezane uz tradicionalne i nove teorije u socijalnoj gerontologiji te razmatraju perspektive za moguće rješenje životnih problema tijekom starenja. Drugi dio pod naslovom *Socijalne promjene i Socijalne podjele* ilustrira situaciju u području socijalne gerontologije, kroz tri specifična poglavlja: *Rekonstrukcija procesa umirovljenja*, *Financiranje starije dobi* i *Sociologija generacija: konflikt ili konsenzus*. U trećem dijelu knjige pod naslovom *Nove teme* autor daje teorijski okvir za interpretaciju pojedinih tema iz socijalne politike i prakse koje bi mogle predstavljati probleme u budućnosti, te kao takve izazivaju zabrinutost kako stručnih krugova tako i šire javnosti. Poglavlja koja se bave ovom problematikom jesu: *Starenje – sociološke i povijesne perspektive*, *Izgrađivanje starosti – političke opcije*, te *Zak-*

ljučak – zanemarivanja i otpori u sociologiji starenja.

S obzirom na vrlo aktualnu problematiku kojom se knjiga bavi, vrijedno je osvrnuti se i na pojedina poglavlja. U drugom poglavlju, *Razvoj kritičke gerontologije*, s kojim knjiga i započinje, definiraju se trendovi prisutni u području socijalne gerontologije tijekom zadnjeg desetljeća. Istaknuto je da ovaj vremenski period karakterizira intenzivan znanstveni i stručni rad u problematici starenja. Poseban se dio bavi dostignućima pojedinih eminentnih gerontologa u Velikoj Britaniji, SAD i drugdje. Razmotrena su i ograničenja pojedinih teorijskih koncepata. Tako autor ističe da humanistička gerontologija treba unaprijediti razumijevanje iskustva starenja kao dijela cijeloga života, te ujedno smanjivati trend marginalizacije starosti i starenja. U periodu od 1950. do 1970. na stanoviti se način dogodila modernizacija starenja. Posebno važnu ulogu u tome odigrala je kombinacija napretka biomedicine, obveznih mirovina i razvoja socijalne države. Međutim, okosnicu za razmatranje socijalne konstrukcije problema vezanih za starost i starenje navedeni faktori nisu razriješili, nego su problemi tek tada u potpunosti izišli na vidjelo. Naime, medicina je produžila životni vijek, ali institucionalni put kroz koji su starije osobe prolazile, tek je od 1970. počeo svoju transformaciju, koja je sve ubrzanijim tempom donosila nove zahtjeve za rješavanje gorućih pitanja ove populacije.

Treće poglavlje knjige pod naslovom *Izgradnja starenja* sadrži prikaz dominantnih socijalnih i ekonomskih strujanja koja utječu na umirovljenje i kvalitetu života u starijoj dobi. Autorova je teza da moderno društvo ulazi u proces destabilizacije institucija i fondova koji su od presudnog značenja za rješavanje problema osoba starije životne dobi. U konačnici ovo vodi pritisku na stariju populaciju da se sama okrene rješavanju vlastitih problema.

U poglavlju *Starenje u postmodernom svijetu* analizira termine "kasnomoderno" i "post-moderno" društvo, daju se teorijski okvir za razumijevanje utjecaja društvenih promjena na život starije populacije te načina na koji se razvija svijest o vlastitom starenju. Autor na kraju zaključuje da ideja o starenju populacije sve više nudi dubioznu korist. U "žrtvovanju" institucija podrške starim ljudima valja ostaviti

prostora za nadomjestak njima, no još uvijek se ne zna kakav.

U tri poglavlja drugoga dijela knjige autor kritički procjenjuje kako su se tijekom sedamdesetih i osamdesetih godina prošlog stoljeća mijenjali socijalni uvjeti koji su utjecali na zbrinjavanje populacija starije životne dobi.

Poglavlje peto – *Rekonstrukcija procesa umirovljenja* – tretira teme vezane uz taj proces. Posebno je analizirano rano umirovljavanje sa svim posljedicama koje ono donosi, i to kako po društvo tako i po pojedinca. Promjene u društvenoj svijesti prema umirovljenju analizirane su kroz period od 30 godina, u kontekstu odnosa institucija prema pojedincu, što predstavlja posebno aktualnu tematiku i za naše društvo.

Financiranje starije dobi logičan je nastavak prethodnog poglavlja, a u njemu se analiziraju promjene u financiranju i konceptu mirovinskih fondova. Nedoumice, povijesne pogreške, pronevjere i nekonzistentnosti u primjeni pojedinih koncepcija vezanih uz mirovinsko osiguranje starijih osoba (kao i njihovih kasnijih revizija) čine ovaj povijesni presjek posebno aktualnim za naše današnje prilike. Posebno valja istaknuti podnaslov *Budućnost mirovina* u kojemu autor ističe problem zaposlenosti žena. Tako je npr. u Engleskoj samo polovica žena zaposlena u svojim kasnim pedesetim godinama, što ukazuje na problem da će one preko pet godina morati čekati mirovinu. Bez privatnoga mirovinskog sustava većina neudanih žena ovisiti će o državnim potporama, dok će se udane i žene koje žive u vanbračnoj zajednici morati priviknuti na zarađivanje neovisnog dohotka ili će biti ovisne o financijskoj potpori svojih partnera. Na kraju autor zaključuje da je osiguranje mirovina vitalan element u stabilizaciji starije populacije.

Poglavlje sedmo – *Sociologija generacija: konflikt ili konsenzus* – zaključno je poglavlje drugog dijela knjige. U njemu je razmatran mogući razvoj sociogeneracijskoga konflikta između radnika i umirovljenika, koji je uvjetovan problemima u financiranju osoba starije životne dobi. Analizirana je kulturološka podloga konflikta i mogućnosti za njegovo izbjegavanje. No činjenica je da nikada prije toliko starijih osoba nije živjelo toliko dugo, i da je tako malo mlađih generacija bilo iza njih kao potpora njima. Kao posljedicu toga imamo nove i povijesno jedinstvene teme o obiteljskom

životu, kao i nove teme iz područja socijalne pomoći bilo društvenoga bilo privatnog sektora. Također je solidarnost kao vrijednost, posebno prema ovim socijalnim grupama, prilično uzdrmana. Možda kao ilustraciju ovog poglavlja možemo citirati Bengstona koji postavlja dva pitanja: možemo li sebi dozvoliti društvo koje stari, i možemo li sebi dopustiti da ostarimo u 21. stoljeću? Autor dalje razrađuje temu generacijskog konflikta te ukazuje da su starije osobe propustile sagledati zahtjeve na makrorazini socijalne države koji su, bilo direktno bilo indirektno, pojačali pritisak na mikronivou, odnosno na obitelj. Naime, što su starije osobe nezadovoljnije potporom koju primaju od države, to se više žale svojim obiteljima i ujedno sve više traže formalne, a ne neformalne pomoći.

Nove teme naslov je trećega dijela knjige u kojemu se glavni problemi iz prva dva dijela tematski razrađuju.

Poglavlje osmo – *Starenje: sociološke i povijesne perspektive* – sadrži pregled povijesnih i socioloških promjena koje su utjecale na blagostanje i sigurnost starije populacije, te domete vlastitog zbrinjavanja u starosti. Socijalni i kulturni vakuum u kojem se stariji ljudi nalaze u posljednjem desetljeću kritički je analiziran s obzirom na nedostatan funkcioniranje nadležnih državnih institucija, a prodiskutirana su i alternativna rješenja kako bi se razvila koherentna socijalna i ekonomska politika. Naime, u početku su stariji ljudi bili u srži ideje socijalne države koja u sebi sadrži moralni progres. Početkom devedesetih godina vizija statusa starih ljudi zamutila se te je postalo sve teže opravdati status umirovljenika. Autor postavlja nekoliko pitanja: u čemu su bile pogreške prema starim ljudima od Drugoga svjetskog rata naovamo? Jesu li obećanja i davanja bila nedovoljno utemeljena? Na kraju zaključuje da su stari već pola stoljeća skupi putnici, te da je vrijeme za preispitivanje i pronalaženje novih rješenja za nadolazeće generacije starijih osoba.

Poglavlje deveto – *Izgrađivanje starosti: političke opcije* – bavi se reformama koje su značajne za poboljšanje životnih prilika osoba starije dobi. Posebno se ističe tematika iz područja emancipacije od tradicionalnog starenja, mirovine i blagostanje, generacija koje uče, kao i tematika od šireg značenja – poput međugeneracijskih odnosa. Ono što je najvažnije utvrditi jest način na koji konstruiramo starenje, a izazov za istraživače je u sljedećem: razumjeti nove načine i stilove života, potencijale starijih osoba, te vezu s različitim područjima života i institucijama

Posljednje poglavlje, *Zaključak: zanemari-vanja i otpori u sociologiji starenja*, sumira glavne teme i argumente obrađene u knjizi. Međutim, valja naglasiti da poruka koja se na stanovit način provlači kroz sva poglavlja leži u sljedećem: generacije sadašnjih umirovljenika još uvijek su pod okriljem relativno stabilne socijalne države, a oni i jesu generacija koja je najviše odgajana da ima povjerenja u državne institucije. Zadatak koji je postavljen pred nadolazeće generacije umirovljenika nije nimalo jednostavan, a posljedice mogu biti samo drastičnije. Naime, očito je da državni fondovi sve više slabe i da je opća političko-ekonomska situacija preraspodjele dobara u jakim turbulencijama. Da bi se što lakše podnijele posljedice ovih promjena, važnu ulogu mogu odigrati mediji i sredstva informiranja u smislu da već sada mladi ljudi budu tako odgajani, da ih se usmjerava ka traženju vlastitih resursa u rješavanju nastalih problema, a tek u konačnici mogu tražiti oslonac u državnim institucijama.

Knjiga Chrisa Phillipsona predstavlja vrijedan pokušaj da se sveobuhvatno prikaže i teorijski redefinira pristup rješavanju problema starenja na pragu informatičkog društva. Upravo se stoga može preporučiti kako studentima tako i specijalistima iz područja gerontologije, socijalne politike i sociologije.

Ana Štambuk